

ΦΡΑΝΤΣ
ΚΑΦΚΑ

*Έρευνες
ενός σκύλου
& άλλα διηγήματα*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ • ΠΡΟΛΟΓΟΣ • ΕΠΙΜΕΤΡΟ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΡΑΣΙΔΑΚΗ

ΕΚΛΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

εκείνη ρίχνεται πάνω στον Βέζε, το κορμί ντυμένο τη νυχτικιά ανήκει σ' εκείνον, η γούνα που κλείνει πάνω από το ζεύγος, σαν το γρασίδι ενός τάφου, ανήκει στο πλήθος.

Ο Σμαρ, καταπίνοντας με κόπο την τελευταία αναγούλα, πιέζει το στόμα πάνω στον ώμο του χωροφύλακα, που τον τραβά ανάλαφρα μαζί του.

[Πρώτη έκδοση 1917]

ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

και άλλα κείμενα στη θεματική
του Κόκκινου Πέτερ

Αξιότιμοι κύριοι της Ακαδημίας!

Με τιμά η απόφασή σας να μου αναθέσετε να καταθέσω στην Ακαδημία μια αναφορά σχετικά με την πιθηκίσια προϊστορία μου.

Από αυτή την άποψη δεν είμαι δυστυχώς σε θέση να ανταποκριθώ στην πρόσκληση αυτή. Σχεδόν πέντε χρόνια με χωρίζουν από την πιθηκίσια ύπαρξή μου, ένα διάστημα που πιθανόν να φαίνεται σύντομο στο ημερολόγιο, απέραντης διάρκειας όμως αν το διανύει κανείς καλπάζοντας, όπως το έπραξα εγώ, κατά διαστήματα συνοδευόμενος από εξαιρετους ανθρώπους, συμβουλές, επικροτήσεις και εμβατήρια, αλλά στην ουσία μόνος, γιατί η όποια συνοδεία, προκειμένου να μη χάσει την εποπτεία, κρατούσε σταθε-

ρή απόσταση. Το επίτευγμά μου αυτό θα ήταν ακατόρθωτο αν είχα παραμείνει πεισματικά προσκολλημένος στην προέλευσή μου, στις αναμνήσεις της νεότητάς μου. Η παραίτηση από κάθε πείσμα ήταν η υπέρτατη εντολή που είχα επιβάλει στον εαυτό μου· εγώ, ελεύθερος πίθηκος, αποδεχόμουν αυτόν τον ζυγό. Έτσι όμως οι αναμνήσεις από την πλευρά τους αποτραβιόνταν ολοένα και περισσότερο. Ενώ αρχικά, εφόσον το επιθυμούσαν οι άνθρωποι, η επιστροφή μου θα ήταν εφικτή μέσα από ολόκληρη την πύλη που σχηματίζει ο ουρανός πάνω από τη γη, στον βαθμό που προχωρούσε η καλπάζουσα εξέλιξή μου η πύλη αυτή συρρικνωνόταν και στένευε· ολοένα πιο άνετα και προστατευμένα αισθανόμουν στον κόσμο των ανθρώπων το παρελθόν, θύελλα που μαινόταν στην πλάτη μου, με τον καιρό καταλάγιαζε· σήμερα δεν είναι παρά ένα αεράκι που μου δροσίζει τις φτέρνες· και η τρύπα στο βάθος από την οποία έρχεται και από την οποία είχα αρχικά περάσει κι εγώ έχει στενέψει τόσο που, αν υποθέσουμε ότι θα έφταναν οι δυνάμεις και η θέλησή μου για να φτάσω ως εκεί, θα γδερνόμουν προκειμένου να περάσω από μέσα. Για να μιλήσουμε ανοιχτά, όσο και αν

αρέσκομαι να εκφράζομαι με εικόνες για αυτά τα ζητήματα, για να μιλήσουμε ξεκάθαρα: η δική σας πιθηκοσύνη, αξιότιμοι κύριοι, στον βαθμό που έχετε κάτι τέτοιο στο παρελθόν σας, δεν μπορεί να σας φαίνεται πιο μακρινή απ' όσο εμένα η δική μου. Το γαργαλητό στη φτέρνα το αισθάνεται ωστόσο ο καθένας που βαδίζει σε αυτή τη γη: τόσο ο μικρός χιμπατζής όσο και ο μέγας Αχιλλέας.

Με τη στενή έννοια όμως μπορώ ίσως να ανταποκριθώ στο αίτημά σας και θα σας απαντήσω μάλιστα με μεγάλη χαρά. Το πρώτο που έμαθα ήταν: η χειραψία· η χειραψία δηλώνει ειλικρίνεια· και τη σήμερα ημέρα, που βρίσκομαι στο αποκορύφωμα της καριέρας μου, συμπληρώνεται η αρχική αυτή χειραψία από τον ειλικρινή λόγο. Η απάντησή μου δεν θα προσφέρει κάτι καινούριο στην Ακαδημία και θα υστερεί κατά πολύ σε σχέση με τις προσδοκίες που εναποθέτουν σ' εμένα και στις οποίες δεν είμαι σε θέση, όσο και να το επιθυμώ, να ανταποκριθώ — ωστόσο, θα καταδείξει την πορεία μέσω της οποίας ένας που υπήρξε πίθηκος διείσδυσε στον κόσμο των ανθρώπων και εγκαταστάθηκε σε αυτόν. Ασφαλώς δεν θα επιτρεπόταν να πω ούτε τα ελάχιστα που ακολουθούν αν

δεν ήμουν απόλυτα βέβαιος για τον εαυτό μου και αν δεν είχε εδραιωθεί ακράδαντα η θέση μου σε όλες τις μεγάλες θεατρικές σκη-
νές του πολιτισμένου κόσμου:

Προέρχομαι από τη Χρυσή Ακτή. Όσον αφορά τον τρόπο που με έπιασαν πρέπει να βασιστώ σε μαρτυρίες άλλων. Μια κυνηγετική αποστολή της φίρμας Χάγκενμπεκ με τον αρχηγό έχουμε πιει έκτοτε αρκετές φορές το κρασάκι μας παρέα — είχε στήσει καρτέρι κρυμμένη στους θάμνους της όχθης, όταν πήγα το βράδυ με μια αγέλη να πιω νερό. Πυροβόλησαν ήμουν ο μόνος που χτυπήθηκε· με πέτυχαν δύο σφαίρες.

Η μία στο μάγουλο· ήταν ελαφριά· μου άφησε όμως μια μεγάλη, άτριχη κόκκινη ουλή, στην οποία οφείλω το απαίσιο, εντελώς άτοπο παρατσούκλι Κόκκινος Πέτερ, μόνο ένα ζώον μπορούσε να το σκεφτεί, λες και αυτό το κόκκινο σημάδι είναι το μόνο που με διακρίνει από εκείνο το κατά τόπους γνωστό εκπαιδευμένο ζώο, τον Πέτρο τον πίθηκο, που πρόσφατα ψόφησε. Αυτό σε παρένθεση.

Η δεύτερη σφαίρα με πέτυχε κάτω από τον γοφό. Το τραύμα ήταν σοβαρό, εξαιτίας του κουτσαίνω ελαφρά ακόμη και σήμερα.

Πρόσφατα διάβασα ένα άρθρο ενός από τα δεκάδες χιλιάδες λαγωνικά που βάλθηκαν να με σχολιάζουν στις εφημερίδες: η πιθηκίσια φύση μου, έγραφε, δεν είναι ακόμα εντελώς τιθασειμένη· απόδειξη ότι όταν έρχονται επισκέπτες αρέσκομαι να κατεβάζω το παντελόνι για να δείξω το σημείο που με πέτυχε εκείνη η σφαίρα. Σε αυτόν τον τύπο θα έπρεπε να του φεκίσουν ένα ένα το κάθε δαχτυλάκι του χεριού που γράφει. Εγώ, εγώ έχω το δικαίωμα να κατεβάζω το παντελόνι μου μπροστά σε όποιον μου αρέσει· δεν θα δουν τίποτα άλλο πέρα από μια περιποιημένη γούνα και την ουλή, συνέπεια μιας —ας επιλέξουμε εδώ για τη συγκεκριμένη περίπτωση μια συγκεκριμένη λέξη, που όμως ας μην παρεξηγηθεί— βέβηλης βολής. Τα πάντα είναι ορατά· τίποτα δεν αποκρύπτεται· όταν πρόκειται για την αλήθεια, όποιος έχει υψηλό το φρόνημα ξεπερνά τα κολλήματα της καλής συμπεριφοράς. Αν όμως κατέβαζε εκείνος ο γραφιάς το παντελόνι μπροστά στους επισκέπτες, τότε θα επρόκειτο για διαφορετικό θέαμα και αποδέχομαι ότι αποτελεί σημάδι σύνεσης το ότι δεν το κάνει. Αλλά τότε ας με παρατήσει ήσυχο με τις ευαισθησίες του!

Μετά από αυτούς τους πυροβολισμούς ξύπνησα — και από εδώ και πέρα αρχίζει η δική μου ενθύμηση — σε ένα κλουβί στο μεσαίο κατάστρωμα του ατμόπλοιου της εταιρείας Χάγκενμπεκ. Δεν επρόκειτο για σιδερόφρακτο κλουβί με τέσσερις πλευρές: τρεις πλευρές ήταν στερεωμένες σε ένα κιβώτιο· το κιβώτιο αποτελούσε δηλαδή την τέταρτη πλευρά. Το όλο κατασκεύασμα ήταν πολύ χαμηλοτάβανο για να σταθώ όρθιος και υπερβολικά στενό για να μπορέσω να καθίσω κανονικά. Έμενα λοιπόν ζαρωμένος με διπλωμένα γόνατα που έτρεμαν μονίμως, και μάλιστα, καθώς δεν ήθελα μάλλον ακόμη να δω κανέναν και αποζητούσα το σκοτάδι, στραμμένος προς το κιβώτιο, αφήνοντας τα κάγκελα πίσω μου να μπήγονται στη σάρκα μου. Ο εγκλεισμός κατ' αυτόν τον τρόπο άγριων ζώων κατά το πρώτο διάστημα θεωρείται πλεονεκτικός και σήμερα, με την εμπειρία μου πρέπει να παραδεχτώ ότι από ανθρώπινης πλευράς πράγματι είναι έτσι.

Τότε όμως το έβλεπα αλλιώς. Για πρώτη φορά στη ζωή μου δεν είχα διέξοδο· τουλάχιστον προς τα εμπρός δεν πήγαινε· μπροστά μου ήταν το κιβώτιο, σανίδι στερεωμένο γερρά σε σανίδι. Υπήρχε μεν ανάμεσα στα σα-

νίδια μια κατακόρυφη σχισμή, την οποία, όταν την πρωτοανακάλυψα, τη χαιρέτισα με το ευτυχισμένο αλύχτισμα του αδαούς, αλλά αυτή η σχισμή δεν επαρκούσε ούτε καν για να περάσω την ουρά μου και με όλη μου την πιθηκίσια δύναμη δεν επιδεχόταν διεύρυνση.

Φαίνεται, έτσι μου είπαν αργότερα, πως έκανα ασυνήθιστα λίγο θόρυβο, από το οποίο συμέραναν ότι είτε έμελλε να ψοφήσω σύντομα είτε, εάν κατόρθωνα να επιβιώσω την πρώτη κρίσιμη περίοδο, θα αποδεικνυόμουν ιδιαίτερα επιρρεπής σε ντρεσάρισμα. Επέζησα την περίοδο αυτή. Πνιχτοί λυγμοί, επίπονο κυνήγι ψύλλων, άκεφο γλείψιμο μιας καρύδας, χτυπήματα του κεφαλιού μου στον σανιδένιο τοίχο, βγάλσιμο της γλώσσας σε όποιον με πλησίαζε — αυτές ήταν οι πρώτες ασχολίες μου στην καινούρια ζωή. Και σε όλα αυτά η μία και μόνη αίσθηση: καμία διέξοδος. Σήμερα δεν μπορώ παρά να σκιαγραφήσω με ανθρώπινα λόγια τα όσα πιθηκίσια ένιωθα τότε και έτσι τα καταγράφω, αλλά ακόμα κι αν δεν μπορώ πλέον να προσεγγίσω την παλιά πιθηκίσια αλήθεια, τουλάχιστον βρίσκεται προς την κατεύθυνση της περιγραφής μου, δεν χωρά καμία αμφιβολία.

Είχα ως τότε τόσες διεξόδους και τώρα

πλέον καμία. Είχα τρέξει στην παγίδα. Αν με είχαν ακινητοποιήσει με καρφιά, δεν θα είχαν περιορίσει περισσότερο την ελευθερία των κινήσεών μου. Γιατί το λέω; Ξύσε τη σάρκα μεταξύ των δακτύλων του ποδιού σου, δεν θα ανακαλύψεις τον λόγο. Στριμώξου πίσω πάνω στα σίδηρα, ώσπου να σε χωρίσουν στα δύο, δεν θα βρεις τον λόγο. Δεν είχα διέξοδο, έπρεπε όμως να βρω κάποια, γιατί χωρίς αυτή δεν μπορούσα να ζήσω. Πάντοτε μπροστά σε αυτόν τον σανιδένιο τοίχο — θα είχα αναπόφευκτα φοφήσει. Αλλά στην εταιρεία Χάγκενμπεκ οι πίθηκοι μπαίνουν σε κλουβιά — οπότε, έπαψα να είμαι πίθηκος. Ένας καθαρός, όμορφος συλλογισμός, τον οποίο πρέπει να σκαρφίστηκα με το στομάχι, καθώς οι πίθηκοι σκέφτονται με το στομάχι.

Φοβάμαι ότι δεν είναι απόλυτα κατανοητό τι εννοώ όταν μιλώ για διέξοδο. Χρησιμοποιώ τον όρο με την πλέον συνηθισμένη και πλήρη του σημασία. Επίτηδες δεν μιλώ περί ελευθερίας. Δεν εννοώ αυτό το μεγάλο αίσθημα της ελευθερίας προς όλες τις μεριές. Ίσως να το γνώριζα ως πίθηκος και έχω γνωρίσει ανθρώπους που το νοσταλγούν. Όσον αφορά εμένα όμως δεν αποζητούσα την ελευθε-

ρία ούτε τότε ούτε και τώρα. Παρεμπιπτόντως: στο θέμα της ελευθερίας πλανώνται οι άνθρωποι πολύ συχνά. Και όπως ανήκει η ελευθερία στα πλέον ευγενή συναίσθημα-τα, έτσι ανήκει και η αντίστοιχη πλάνη στις πλέον υψηλές. Συχνά είδα στα θέατρα πριν τη δική μου εμφάνιση κάποιους ακροβάτες σκαρφαλωμένους ψηλά να χειρίζονται μονόζυγα. Κρέμονταν, ταλαντεύονταν, πηδούσαν, πιάνονταν ο ένας από τα χέρια του άλλου, ο ένας βαστούσε τον άλλο με τα δόντια από τα μαλλιά του. «Και αυτό αποτελεί ανθρώπινη ελευθερία» σκεφτόμουν «υπεροπτική κίνηση». Ω, τι εμπαιγμός της ιερής φύσης! Κανένα χτίριο δεν θα έμενε όρθιο από την ένταση του πιθηκίσιου γέλιου μπροστά σε αυτό το θέαμα.

Όχι, ελευθερία δεν ήθελα. Μονάχα μια διέξοδο· δεξιά, αριστερά, οπουδήποτε· δεν είχα άλλες απαιτήσεις· κι ας ήταν η διέξοδος μονάχα μια πλάνη· η απαίτηση ήταν μικρή, η πλάνη δεν θα ήταν μεγαλύτερη. Να προχωρήσω, να προχωρήσω! Αρκεί να μη μένω ακίνητος με τα χέρια υψωμένα, στριμωγμένος σε έναν σανιδένιο τοίχο.

Σήμερα βλέπω καθαρά: χωρίς τη μέγιστη εσωτερική ηρεμία δεν θα μπορούσα πο-

τέ να ξεφύγω. Και πράγματι οφείλω όλα όσα κατόρθωσα να γίνω στην ηρεμία που με κατέλαβε μετά τις πρώτες εκείνες ημέρες στο πλοίο. Την ηρεμία όμως την οφείλω στους άνδρες του πλοίου.

Είναι καλοί άνθρωποι, παρ' όλα αυτά. Ευχαρίστως θυμάμαι και σήμερα ακόμα τον ήχο από τα βαριά τους βήματα που αντηχούσε τότε στον μισοϋπνο μου. Είχαν τη συνήθεια να καταπιάνονται με όλα εξαιρετικά αργά. Αν ήθελε κάποιος να τρίψει τα μάτια του, σήκωνε το χέρι λες και ήταν βαρίδι. Τα αστεία τους ήταν χοντροκομμένα, αλλά εγκάρδια. Το γέλιο τους ήταν πάντοτε ανακατεμένο με έναν βήχα που ηχούσε επικίνδυνα, αλλά που ήταν άνευ σημασίας. Πάντοτε είχαν στο στόμα τους κάτι για να φτύσουν και δεν τους ένοιαζε πού θα έφτυναν. Πάντοτε παραπονιόνταν ότι περνούσαν οι ψύλλοι μου πάνω τους· αλλά ποτέ δεν μου θύμωναν στα σοβαρά γι' αυτό· αφού ήξεραν πως το τρίχωμά μου ευνοούσε τους ψύλλους και πως οι ψύλλοι ήταν καλοί στους πήδους· το είχαν πλέον αποδεχτεί. Όταν είχαν ρεπό κάθονταν μερικές φορές κάποιιοι γύρω μου· δεν μιλούσαν σχεδόν καθόλου, μονάχα μούγκριζαν ο ένας στον άλλο· ξαπλωμένοι στα κιβώτια

κάπνιζαν πίπα· χτυπούσαν με τα χέρια τους μηρούς τους με την παραμικρή μου κίνηση και πού και πού έπαιρνε κάποιος μια βέργα και με γαργαλούσε στα σημεία που με ευχαριστούσε. Αν με καλούσαν σήμερα σε ταξίδι με αυτό το πλοίο ασφαλώς δεν θα αποδεχόμουν την πρόσκληση, αλλά επίσης βέβαιο είναι ότι δεν θα με απασχολούσαν μονάχα δυσάρεστες αναμνήσεις έτσι και βρισκόμουν ξανά στο ενδιαμέσο κατάστρωμά του.

Η γαλήνη που μου χάριζε η συντροφιά των ανθρώπων αυτών ήταν ο κύριος λόγος που δεν επιχειρήσα ποτέ να δραπετεύσω. Από τη σημερινή μου οπτική μού φαίνεται ότι είχα τουλάχιστον συναισθανθεί πως θα έπρεπε να βρω μια διέξοδο, αν ήθελα να επιβιώσω, και ότι η διέξοδος αυτή δεν μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της φυγής. Δεν θυμάμαι πια αν θα ήταν δυνατόν να δραπετεύσω, αλλά έχω αυτή την εντύπωση· ένας πίθηκος έχει πάντοτε δυνατότητες φυγής. Με τα σημερινά μου δόντια πρέπει να προσέχω ακόμα κι όταν σπάω κοινά καρύδια, τότε όμως θα μπορούσα σίγουρα με το πέρασμα του χρόνου να σπάσω την κλειδαριά. Δεν το έκανα. Ποιο θα ήταν το όφελος άλλωστε; Με το που θα ξεπρόβαλλε το κεφάλι μου από το κλουβί θα με

έπιαναν αμέσως και θα με έκλειναν σε ακόμα χειρότερο κλουβί· ή θα μπορούσα να καταφύγω, χωρίς να με δουν, σε κάποιο από τα άλλα ζώα, ας πούμε τους πύθωνες απέναντί μου, και να αφήσω την τελευταία μου πνοή στον εναγκαλισμό τους· ή θα είχα κατορθώσει να φτάσω στα κλεφτά ως το κατάστρωμα και να πηδήξω από την κουπαστή, θα είχα τότε αρμενίσει για λίγο στην απέραντη θάλασσα προτού πνιγώ. Πράξεις απελπισίας. Δεν έκανα τέτοιους ανθρώπινους υπολογισμούς, αλλά κάτω από την επίδραση του περιβάλλοντός μου συμπεριφερόμουν σαν να ήξερα να υπολογίζω.

Δεν υπολόγιζα, παρατηρούσα όμως με την ησυχία μου. Έβλεπα τους ανθρώπους αυτούς να πηγαινοέρχονται, πάντοτε τα ίδια πρόσωπα, οι ίδιες κινήσεις, συχνά είχα την εντύπωση ότι δεν ήταν παρά μονάχα ένας. Αυτός ο άνθρωπος ή αυτοί οι άνθρωποι κινούνταν επομένως ανενόχλητοι. Αρχισα να συλλαμβάνω έναν υψηλό στόχο. Κανένας δεν μου υποσχέθηκε πως έτσι και γίνω σαν εκείνους θα σηκωνόταν το κάγκελο. Δεν δίδονται τέτοιες υποσχέσεις που αφορούν κάτι που μοιάζει αδύνατον να εκπληρωθεί. Αν όμως εκπληρώσεις τις προϋποθέσεις, εμφανίζονται εκ

των υστέρων οι υποσχέσεις, ακριβώς στο σημείο όπου πρωτύτερα τις αποζητούσες μάταια. Βέβαια οι άνθρωποι εκείνοι δεν είχαν πάνω τους τίποτα που να με θέλγει ιδιαίτερα. Αν ήμουν οπαδός της προαναφερθείσας ελευθερίας θα είχα προτιμήσει σίγουρα τη μεγάλη θάλασσα από τη διέξοδο που αντίκριζα στο θολό βλέμμα αυτών των ανθρώπων. Σε κάθε περίπτωση όμως τους παρατηρούσα ήδη από καιρό, πολύ πριν αρχίσω να σκέφτομαι αυτά τα πράγματα, μάλιστα ήταν οι συσσωρευμένες παρατηρήσεις που με έσπρωξαν προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση.

Ήταν τόσο απλό να μιμηθώ τους ανθρώπους. Να φτύνω έμαθα ήδη τις πρώτες ημέρες. Αρχίσαμε τότε να φτύνουμε ο ένας τον άλλο στο πρόσωπο· με τη μόνη διαφορά ότι εγώ έγλειφα μετά το πρόσωπό μου, για να καθαρίσει, ενώ εκείνοι όχι. Σύντομα κάπνιζα την πίπα σαν γέροντας, όταν δε έχωνα και τον αντίχειρα στην κεφαλή της πίπας ζητωκραύγαζε όλο το μεσαίο κατάστρωμα· μόνο τη διαφορά μεταξύ της άδειας και της γεμάτης πίπας δεν καταλάβαινα για πολύ καιρό.

Το πιο δύσκολο απ' όλα μού φάνηκε το μπουκάλι με το ρακί. Η μυρωδιά με βασά-

νιζε· πίεζα τον εαυτό μου όσο μπορούσα αλλά πέρασαν εβδομάδες προτού το ξεπεράσω. Αυτή την εσωτερική πάλη έπαιρναν οι άνθρωποι στα σοβαρά, περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο σ' εμένα. Δεν διακρίνω τους ανθρώπους στις αναμνήσεις μου αλλά ήταν ένας που ερχόταν διαρκώς, μόνος ή με παρέα, ημέρα και νύχτα, σε διαφορετικές ώρες· στεκόταν με το μπουκάλι μπροστά μου και μου έκανε μάθημα. Δεν με καταλάβαινε, προσπαθούσε να λύσει το αίνιγμα της ύπαρξής μου. Έβγαζε τον φελλό αργά και με κοίταζε, για να βεβαιωθεί ότι τον καταλάβαινα· ομολογώ ότι τον παρακολουθούσα με άγρια, με υπερβολική προσήλωση· τέτοιο ανθρώπινο μαθητή δεν θα βρει κανείς ανθρώπινος δάσκαλος σε ολόκληρη την υφήλιο· αφού είχε ξεβουλώσει το μπουκάλι, το σήκωνε προς το στόμα· εγώ με το βλέμμα μου να ακολουθώ την κίνηση ως μέσα στο λαρύγγι· μου γνέφει, ευχαριστημένος από μένα, και ακουμπά το μπουκάλι στα χείλη· εγώ, εκστασιασμένος από τη σταδιακή κατανόηση, ξύνομαι τσιρίζοντας διεξοδικά, όπου τύχει· εκείνος χαίρεται, γέρνει το μπουκάλι και καταπίνει μια γουλιά· εγώ, ανυπόμονος και στην αγωνία μου να τον μιμηθώ, λερώνομαι μέσα στο

κλουβί μου, το οποίο του προκαλεί επίσης μεγάλη ευχαρίστηση· και τώρα, κρατώντας το μπουκάλι στο τεντωμένο χέρι και σηκώνοντάς το ξανά με φόρα, ρίχνοντας για διδακτικούς σκοπούς υπερβολικά το κεφάλι προς τα πίσω, το στραγγίζει μονομιάς. Εγώ, εξαντλημένος από τη μεγάλη επιθυμία, δεν μπορώ να τον ακολουθήσω πια και κρέμομαι αδύναμος στα κάγκελα, ενώ εκείνος ολοκληρώνει το θεωρητικό μάθημα χαϊδεύοντας την κοιλιά του χαμογελαστός.

Τώρα όμως αρχίζει το πρακτικό μέρος του μαθήματος. Δεν είμαι ήδη απόλυτα εξαντλημένος από το θεωρητικό; Ναι, απόλυτα εξαντλημένος. Αυτή είναι η μοίρα μου. Παρ' όλα αυτά αρπάζω, όσο μπορώ καλύτερα, το μπουκάλι που μου τείνει· τρέμοντας τραβώ τον φελλό· η επιτυχία μου χαρίζει νέα δύναμη· σηκώνω το μπουκάλι, απόλυτα πιστός στο πρότυπό μου· το ακουμπώ στα χείλη και — και με απέχθεια, με απέχθεια παρ' ότι είναι άδειο και το γεμίζει μονάχα η μυρωδιά, το ρίχνω με απέχθεια καταγής· προς μεγάλη λύπη του δασκάλου μου, προς ακόμα μεγαλύτερη λύπη δική μου· ούτε εκείνος ούτε κι εγώ παρηγορούμαστε όταν, ακόμα και αφού έχω πετάξει το μπουκάλι, δεν ξεχνώ

να χαϊδέψω τέλεια το στομάχι μου και να χαμογελάσω.

Πολλές φορές διαδραματιζόταν έτσι το μάθημα. Και προς τιμήν του δασκάλου μου: δεν μου θύμωνε· βέβαια ακουμπούσε πού και πού την αναμμένη του πίπα στο τρίχωμά μου ώσπου να αρχίσει να πυρώνει σε κάποιο σημείο που δεν μπορούσα να φτάσω εύκολα, αλλά μετά το έσβηνε ο ίδιος πάλι, με το τεράστιο καλό του χέρι: δεν μου θύμωνε, καταλάβαινε ότι μαχόμασταν και οι δύο ενωμένοι ενάντια στην πιθηκίσια φύση και ότι εγώ είχα το δυσκολότερο έργο.

Τι νίκη ήταν όμως τότε για κείνον όπως και για μένα, όταν ένα βράδυ, μπροστά σε πολλούς θεατές — ίσως να ήταν κάποια γιορτή, έπαιζε ένα γραμμόφωνο, ένας αξιωματικός περνούσε ανάμεσα στους ναύτες — όταν εκείνο το βράδυ, μια στιγμή που δεν με πρόσεχε κανείς, άρπαξα ένα μπουκάλι ρακί που κάποιος είχε αφήσει κατά λάθος μπροστά στο κλουβί μου, το ξεβούλωσα με μαεστρία, προκαλώντας ολοένα και περισσότερο την προσοχή της συντροφιάς, το έφερα στα χείλη και χωρίς να διστάσω, χωρίς μορφασμό, σαν πεπειραμένος πότης, με τα μάτια να γουρλώνουν, το λαρύγγι να κελαρύζει, πραγ-

ματικά το στράγγισα: όχι πια ως απελπισμένος, αλλά ως καλλιτέχνης πέταξα το μπουκάλι καταγής· ξέχασα μεν να χαϊδέψω την κοιλιά μου· αντ' αυτού όμως, επειδή δεν μπορούσα διαφορετικά, επειδή ένιωθα επιτακτικά την ανάγκη, επειδή βούιζαν οι αισθήσεις μου, φώναξα ένα κοφτό «χαίρετε!», ξέσπασα σε ανθρώπινους ήχους, με αυτή την κραυγή πήδησα μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία και ένιωσα τον αντίλαλο: «ακούστε, μιλάει!» σαν ασπασμό πάνω σε όλο μου το λουμένο στον ιδρώτα κορμί.

Επαναλαμβάνω: δεν με τραβούσε να μιμηθώ τους ανθρώπους: τους μιμούμουν επειδή αναζητούσα κάποια διέξοδο, δεν υπήρχε άλλος λόγος. Άλλωστε αυτή η νίκη δεν σήμαινε ακόμα και πολλά πράγματα. Η φωνή με εγκατέλειψε σχεδόν αμέσως: επέστρεψε μετά από μήνες και πάλι: η απέχθεια στο ρακί επανήλθε δριμύτερη. Αλλά η κατεύθυνση μου ήταν πλέον καθορισμένη μια για πάντα.

Όταν με παρέδωσαν στο Αμβούργο στον πρώτο εκπαιδευτή ζώων, ανακάλυψα σύντομα τις δύο δυνατότητες που ανοίγονταν μπροστά μου: ο ζωολογικός κήπος ή ο κόσμος του θεάματος. Δεν δίστασα. Είπα στον εαυτό μου: βάλε τα δυνατά σου ώστε να βρε-

θείς επί σκηνής· αυτή είναι η διέξοδος· ο ζωολογικός δεν είναι παρά ένα ακόμη κλουβί· έτσι και μεις εκεί, χάθηκες οριστικά.

Και έμαθα, αξιότιμοι κύριοι. Αχ, μαθαίνεις, αν είναι ανάγκη· μαθαίνεις, όταν αναζητάς μια διέξοδο· μαθαίνεις χωρίς ενδοιασμούς. Επιβλέπεις τον εαυτό σου με το μαστίγιο· κατασπαράζεις τον εαυτό σου στην παραμικρή αντίσταση. Η πιθηκίσια φύση τράπηκε σε φυγή, κουτροβαλώντας μέσα από το σώμα μου και πέρα μακριά, έτσι που ο πρώτος μου δάσκαλος κόντεψε να πιθηκίσει ο ίδιος, αναγκάστηκε μετά από λίγο να εγκαταλείψει τα μαθήματα και έπρεπε να τον κλείσουν σε ψυχιατρείο. Ευτυχώς βγήκε ξανά σύντομα.

Αλλά ξόδεψα πολλούς δασκάλους, κάποιους μάλιστα παράλληλα. Όταν ήμουν πια σίγουρος για τις ικανότητές μου, όταν παρακολουθούσε το κοινό τις προόδους μου και άρχισε το μέλλον μου να διαγράφεται φωτεινό, προσλάμβανα ο ίδιος δασκάλους, τους έβαζα να κάθονται σε πέντε συνεχόμενα δωμάτια και μάθαινα από όλους ταυτόχρονα, πηδώντας ακατάπαυστα από δωμάτιο σε δωμάτιο.

Αυτές οι πρόοδοι! Η εισβολή των ακτίνων γνώσης από όλες τις πλευρές στον αφυ-

πνισμένο εγκέφαλο! Δεν το αρνούμαι: αισθανόμουν ευτυχής. Παραδέχομαι όμως επίσης: δεν το υπερεκτιμούσα κιόλας, ήδη τότε δεν το έκανα, πόσο μάλλον τώρα. Καταβάλλοντας μια προσπάθεια που δεν έχει δει το όμοιο της μέχρι τώρα στον κόσμο, έφτασα το μορφωτικό επίπεδο του μέσου Ευρωπαίου. Αυτό καθαυτό δεν είναι ίσως τίποτα, είναι όμως κάτι στον βαθμό που με έβγαλε από το κλουβί και μου έδωσε αυτή την ιδιαίτερη διέξοδο, την ανθρώπινη διέξοδο. Υπάρχει μια εξαιρετική γερμανική ρήση: να ρίχνεσαι στους θάμνους· αυτό έκανα, ρίχτηκα στους θάμνους. Δεν υπήρχε άλλος δρόμος, αν λάβει κανείς υπόψη ότι η ελευθερία αποκλειόταν.

Όταν αναπολώ την εξέλιξή μου και τους έως τώρα στόχους δεν παραπονιέμαι αλλά ούτε και είμαι ευχαριστημένος. Τα χέρια στις τσέπες, το μπουκάλι το κρασί στο τραπέζι, μισοκάθομαι, μισοξαπλώνω στην κουνιστή πολυθρόνα και ατενίζω από το παράθυρο. Όταν έρχονται επισκέψεις τούς υποδέχομαι όπως πρέπει. Ο ατζέντης μου κάθεται στον προθάλαμο· έτσι και χτυπήσω το κουδούνι έρχεται και ακούει τι έχω να πω. Τα βράδια έχω σχεδόν πάντοτε παράσταση και οι

επιτυχίες μου είναι πλέον ανυπέρβλητες. Όταν επιστρέφω αργά το βράδυ στο σπίτι μου, από δείπνα, από επιστημονικές συναθροίσεις, από ευχάριστες συνεσιτιάσεις, με περιμένει μια μικρή ημιντρεσαρισμένη χιμπαντζίνα την οποία και απολαμβάνω όπως ορίζει η πιθηκίσια φύση. Την ημέρα δεν θέλω να τη βλέπω γιατί έχει την τρέλα του μπερδεμένου ντρεσαρισμένου ζώου στο βλέμμα της· μόνο εγώ το βλέπω και δεν το αντέχω.

Σε γενικές γραμμές πάντως πέτυχα όσα ήθελα να πετύχω. Ας μην ισχυριστεί κανείς ότι δεν άξιζε τον κόπο. Άλλωστε δεν αποζητώ την κρίση κανενός ανθρώπου, απλώς θέλω να διαδώσω γνώσεις, απλώς αναφέρω, και σε εσάς, αξιότιμοι κύριοι της Ακαδημίας, δεν κατέθεσα παρά μια αναφορά.

[Πρώτη έκδοση 1917]

Όλοι εμείς γνωρίζουμε τον Κόκκινο Πέτερ, όπως άλλωστε τον γνωρίζει η μισή υφήλιος. Αλλά όταν ήρθε για μια παράσταση στην

πόλη μας αποφάσισα να τον γνωρίσω από κοντά, να τον γνωρίσω προσωπικά. Δεν είναι δύσκολο να κερδίσει κανείς πρόσβαση. Στις μεγάλες πόλεις όπου οι πάντες, επιδέξιοι, διψούν να βλέπουν από κοντά τους επιφανείς να ανασαίνουν, μπορεί να είναι σχετικά δύσκολο, στη δική μας πόλη όμως ο κόσμος περιορίζεται στο να θαυμάζει τα αξιοθαύμαστα από τη θέση του στην πλατεία, και έτσι, όπως μου είπε ο μικρός του ξενοδοχείου, ήμουν ο μόνος που είχε ανακοινώσει την επίσκεψή του. Ο κύριος Μπούζεναου, ο ατζέντης, με υποδέχτηκε με περισσή ευγένεια. Δεν περίμενα να αντικρίσω έναν τόσο διακριτικό, για να μην πω αφανή, άνδρα. Καθόταν στον προθάλαμο του διαμερίσματος του Κόκκινου Πέτερ και έτρωγε μια ομελέτα. Παρ' ότι ήταν ακόμα πρωί, καθόταν ήδη ντυμένος το φράκο του, με το οποίο εμφανίζεται στην παράσταση. Με το που με είδε, εμένα, τον ξένο, ασήμαντο επισκέπτη, πετάχτηκε όρθιος, εκείνος, ο κάτοχος των υψηλότερων διακρίσεων, ο βασιλιάς των εκπαιδευτών, ο επίτιμος δάκτωρ των μεγάλων πανεπιστημίων — πετάχτηκε όρθιος, άδραξε τα χέρια μου, με υποχρέωσε να καθίσω, σκούπισε το κουτάλι του στο τραπεζομάντιλο και μου το προσέφερε

όλο καλοσύνη για να αποτελειώσω την ομελέτα εγώ. Δεν δέχτηκε την ευγενική μου άρνηση και θέλησε να αρχίσει να με ταΐζει εκείνος. Με κόπο κατάφερα να τον ηρεμήσω και να τον κρατήσω σε απόσταση με τη βοήθεια του πιάτου και του κουταλιού. «Πόσο ευγενικό εκ μέρους σας να έρθετε για επίσκεψη» είπε τότε με έντονη ξενική προφορά, «πράγματι, πολύ ευγενικό. Έρχεστε και στην κατάλληλη ώρα, ο Κόκκινος Πέτερ δεν δέχεται πάντοτε δυστυχώς, όχι πάντοτε, απεχθάνεται να βλέπει ανθρώπους συχνά και τότε κανένας, όποιος κι αν είναι, δεν έχει πρόσβαση, ακόμα κι εγώ, ακόμα κι εγώ δεν επιτρέπεται παρά να συναναστρέφομαι ας πούμε επαγγελματικά μαζί του, επί σκηνής. Αλλά αμέσως μετά την παράσταση πρέπει να εξαφανιστώ, επιστρέφει μόνος του στο σπίτι, κλειδώνεται στα διαμερίσματά του και παραμένει κατά κανόνα εκεί μέχρι το επόμενο βράδυ. Ένα μεγάλο ταξιδιωτικό καλάθι γεμάτο φρούτα βρίσκεται πάντοτε στο υπνοδωμάτιό του, με αυτό τρέφεται σε αυτές τις περιπτώσεις. Αλλά εγώ, που βεβαίως δεν μπορώ να τον αφήσω χωρίς επιτήρηση, νοικιάζω τότε το απέναντι διαμέρισμα και τον παρακολουθώ μέσα από τις κουρτίνες».

«Έτσι που κάθομαι αντίκρυ σας, Κόκκινε Πέτερ, σας ακούω να μιλάτε, πίνω στην υγεία σας, πράγματι — είτε το θεωρήσετε φιλοφρόνηση είτε όχι, δεν είναι παρά η αλήθεια — ξεχνώ τελείως ότι είστε ένας χιμπαντζής. Μόνο σταδιακά, όταν υποχρεώνω τον εαυτό μου να αφήσει τις σκέψεις του και να επανέλθει στην πραγματικότητα, μου δείχνουν τα μάτια μου τίνος φιλοξενούμενος είμαι».

«Ναι».

«Είστε τόσο σιωπηλός, μα γιατί; Μόλις τώρα μου εκθέσατε τόσο αξιοθαύμαστα ορθές απόψεις για την πόλη μας και τώρα είστε τόσο σιωπηλός».

«Σιωπηλός;»

«Δεν αισθάνεστε καλά; Να καλέσω τον εκπαιδευτή; Μήπως συνηθίζετε να γευματίζετε ετούτη την ώρα;»

«Όχι, όχι. Πέρασε κιόλας. Μπορώ και να σας εξηγήσω τι συνέβη. Κάποιες φορές με κυριεύει τέτοια απέχθεια απέναντι στους ανθρώπους που μετά βίας συγκρατώ τη ναυτία μου. Αυτό δεν έχει βεβαίως καθόλου να κάνει με συγκεκριμένους ανθρώπους, καθόλου με την ευγενική σας παρουσία. Είναι

απέναντι σε όλους τους ανθρώπους. Δεν είναι άλλωστε τίποτα αξιοπερίεργο, αν σας τύχαινε να ζείτε διαρκώς ανάμεσα σε φερειπείν πιθήκους, ασφαλώς και θα περνούσατε ανάλογες κρίσεις. Για την ακρίβεια δεν είναι ουσιαστικά η μυρωδιά των συνανθρώπων μου που με αηδιάζει αλλά η ανθρώπινη μυρωδιά που έχω αποκτήσει ο ίδιος και που αναμειγνύεται με τη μυρωδιά από την παλιά μου πατρίδα. Ορίστε, μυρίστε ο ίδιος! Εδώ, στο στήθος! Βυθίστε κι άλλο τη μύτη σας στο τρίχωμα! Πιο βαθιά σας λέω».

«Λυπάμαι, αλλά δεν μυρίζω τίποτα το ιδιαίτερο. Η συνήθης οσμή ενός περιποιημένου σώματος, τίποτα άλλο. Βεβαίως, οι μύτες των ανθρώπων της πόλεως δεν αποτελούν μέτρο. Εσείς φυσικά οσφραίνεσθε τα μύρια όσα που εμάς μας διαφεύγουν».

«Παλαιότερα, κύριέ μου, παλαιότερα. Πάνε αυτά».

«Αφού ανοίξατε ο ίδιος τη συζήτηση αποτολμώ την ερώτηση: Πόσα χρόνια ζείτε ήδη ανάμεσά μας;»

«Πέντε χρόνια, στις πέντε Αυγούστου κλείνω τα πέντε χρόνια».

«Ανήκουστο επίτευγμα. Σε πέντε χρόνια να αποποιηθείς την πιθηκοσύνη και να διανύ-

σεις καλπάζοντας την ανθρώπινη εξέλιξη σε όλη της την έκταση. Αυτό δεν το κατόρθωσε κανείς ως τώρα. Σε αυτόν τον στίβο αγωνίζεστε μονάχος».

«Ξέρω ότι είναι πολύ και κάποιες φορές υπερβαίνει και τις δικές μου ικανότητες αντίληψης. Σε στιγμές ηρεμίας όμως αξιολογώ με λιγότερο ενθουσιασμό. Γνωρίζετε πώς με έπιασαν;»

«Έχω διαβάσει ό,τι έχει γραφεί για το άτομό σας. Σας πυροβόλησαν και μετά σας έπιασαν».

«Ναι, με πέτυχαν δύο σφαίρες, η μία στο μάγουλο, η πληγή ήταν φυσικά πολύ μεγαλύτερη από την τωρινή ουλή, και μία κάτω από τον γοφό. Θα βγάλω το παντελόνι για να δείτε και αυτή την ουλή. Εδώ λοιπόν μπήκε η σφαίρα, αυτή ήταν και η καθοριστική, σοβαρή πληγή, έπεσα από το δέντρο και όταν συνήλθα βρισκόμουν σε ένα κλουβί στο μεσαίο κατάστρωμα».

«Σε κλουβί! Στο μεσαίο κατάστρωμα! Άλλο να το διαβάζει κανείς και άλλο να το διηγείστε ο ίδιος».

«Και πάλι άλλο όταν σου συμβαίνει, αγαπητέ μου κύριε. Εγώ δεν ήξερα ως τότε τι σημαίνει: να μην έχεις διέξοδο. Το κλουβί δεν

είχε τέσσερις πλευρές, δεν ήταν παρά τρία τοιχώματα καρφωμένα σε ένα κιβώτιο, το κιβώτιο αποτελούσε την τέταρτη πλευρά. Η κατασκευή ήταν τόσο χαμηλή που δεν μπορούσα να σταθώ όρθιος και τόσο στενή που δεν μπορούσα ούτε καν να καθίσω. Δεν μπορούσα λοιπόν παρά να κουλουριαστώ με μαζεμένα γόνατα. Γεμάτος θυμό, δεν ήθελα να βλέπω κανέναν και παρέμενα έτσι στραμμένος προς το κιβώτιο, έτσι περίμενα, πάνω στα γόνατα που έτρεμαν, μερόνυχτα ολόκληρα με τα κάγκελα να μπήγονται στην πλάτη μου. Ο εγκλεισμός κατ' αυτόν τον τρόπο άγριων ζώων κατά το πρώτο διάστημα θεωρείται πλεονεκτικός και σήμερα, με την εμπειρία μου πρέπει να παραδεχτώ ότι από ανθρώπινης πλευράς πράγματι είναι έτσι. Αλλά η ανθρώπινη πλευρά ουδόλως με ενδιέφερε τότε ακόμη. Είχα το κιβώτιο μπροστά μου. Δάγκωσε τα σανίδια, άνοιξε μια τρύπα, στριμώξου μέσα από ένα άνοιγμα που στην πραγματικότητα δεν επιτρέπει να περάσει μετά βίας ούτε το βλέμμα και το οποίο, όταν το πρωτοανακάλυψες, το υποδέχτηκες με το ευτυχισμένο ουρλιαχτό του ανυποψίαστου. Πού θέλεις να φτάσεις; Πίσω από το σανίδι ξεκινά το δάσος,

Αγαπητέ κύριε Κόκκινε Πέτερ, διάβασα με μεγάλο ενδιαφέρον την αναφορά που συντάξατε για την Ακαδημία μας των επιστημών, μάλιστα με χτυποκάρδι. Δεν είναι περιεργό, εφόσον υπήρξα ο πρώτος σας δάσκαλος, τον οποίο μνημονεύετε με τόσο ευγενικά λόγια. Ίσως, μετά από κάποια σκέψη, θα ήταν δυνατό να αποφευχθεί η αναφορά στην παραμονή μου στο ίδρυμα αλλά αναγνωρίζω ότι η ελευθερία της έκφρασης που χαρακτηρίζει στο σύνολό της την αναφορά σας δεν επέτρεψε να αποσιωπηθεί η μικρή αυτή λεπτομέρεια, και ας με φέρνει κάπως σε δύσκολη θέση, εφόσον έτυχε να τη θυμηθείτε κατά τη συγγραφή. Αλλά δεν ήθελα να μιλήσω γι' αυτό, άλλο είναι που με απασχολεί.

[Αδημοσίευτο. Πιθανή χρονολογία συγγραφής 1917]